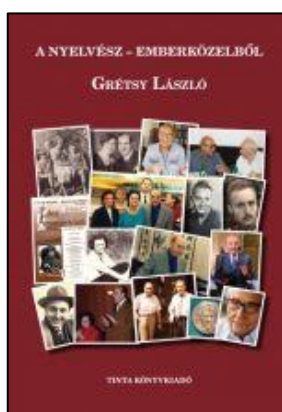

Erdélyi Erzsébet (szerk.)

A nyelvész – emberközelből. Grétsy László. (Suhajda Edit)

TINTA KÖNYVKIADÓ. BUDAPEST. 2022. 230 OLDAL

Grétsy László 90. születésnapjára

Erdélyi Erzsébetnek és Kiss Gábornak – és nem utolsósorban a Tinta Könyvkiadónak – köszönhetjük azt a kötetet, amely Grétsy László tanár úr 90. születésnapjára készült. A beszélgetőtárs, Erdélyi Erzsébet pontos kérdésekkel vezeti a Tanár urat, aki „megadta magát”, és személyes, életrajzi adatokat is elárul a kötetben. A bevezetőben az egykori munkatárs és nyelvész-társ, Koltói Ádám mondatait olvashatjuk: „Tárgyi emléket is őrzök Tőle. Tanszékvezetői szokását. (A szokás az ember maga? Természete teszi az ember szokásait?) Úgy figyelmeztetett, emlékeztetett – ha kellett – feladataink elvégzésére, hogy kért. Udvariasan, segítően, türelmesen. Írásban is. Ez eredményesebbé, közösségibbé, harmonikusabbá tette munkánkat, mint akár a jogos szigorzó” (9). Így nekem is, mint mindenkinek, aki a tanszéken dolgozott, vannak nagyon kedves Grétsy-céduláink. A jubileumi kötet egy ráhangoló bevezetőben, majd hét fejezetben viszi közelebb az olvasót a Tanár úr kiemelkedő munkásságához, példászerű életéhez, tudósi, tanári és emberi oldalához.

Ráhangolódásul (9–17)

A beszélgetés nyelvi illemtannal indul, a tegezés és a magázás megszólításformáinak az alakulásáról ismerhetünk meg érdekes részleteket. Ez azért fontos téma a kötetben, mert a kérdező Erdélyi Erzsébet harminc éve ismerőse a Tanár úrnak, a beszélgetés így végig baráti hangnemben zajlik. Tudjuk, hogy ez a társalgási mód nem volt mindig magától értetődő, az idők folyamán folyamatosan változott. Erre kapunk mintákat és példákat a nyelvünk változásán keresztül a ráhangoló fejezetből.

I. Mit rejt a tarisznyád? (19–49)

A könyv első fejezetében megismerhetjük a családnév történetét, annak változatait, de még a László keresztnév magyarázatát is nyomon követhetjük. Betekinthetünk a Tanár úr gyermekéveibe, hogyan élte kislányként az életét, megismerhetjük a család életkörülményeit, a szülők nevelési módszereit. Természetesen itt is a nyelvész precizitásával formálódik a Tanár úr mondandója, minden kimondott szóból tanulhatunk, miközben a nevek világában kalandozunk. Az egész fejezetet kultúrtörténetként is olvashatjuk. A szöveghez adott képek és bizonyítványok jelenítik meg azt a kort, amelyben háború dúlt, és a családnak menekülnie kellett, majd pedig újra kellett kezdeniük az életüket. Megismerhetjük a fejezetből a barátokat, az iskolákat, a szigorú és következetes tanárokat. Kiemelt helyen áll közöttük a visszaemlékezésben a Török Flóris utcai Kossuth Gimnázium.

II. „Arccal a nyelvészet felé” (50–64)

Az egyetemi évek „profilváltást hoztak”. A költészethez vonzódó és az irodalmat kedvelő fiatal diákra erősen hatott a nyelvészet, a nyelvtudomány és természetesen a híres professzorok is, Pais Dezső és Bóka László. Pais Dezső kiemelten támogatta a tehetséges egyetemi hallgatót, aki az aspirantúra keretei között tudományos munkát végezhetett. Már akkor több cikke jelent meg a *Magyar Nyelv* című folyóiratban. Nyelvtörténeti tanulmányai során fedezte föl a szóhasadást, azt a szóalkotási módot, amelynek ő adta a nevét is. „...korábban nem volt egységes neve. Ki így, ki úgy próbált szólni róla, más nyelven is. Néhány példa: hangbeli eltérésen alapuló jelentésváltozás, párhuzamos hang- és jelentésváltozás, nyelvbeli különbözős” (55). Ilyenek a magyar nyelvben például: *vacak – vacok, padló – palló, csekély – sekély, bozontos – bozótos*. A fejezetben összehasonlítja más nyelvi rétegek szóalkotási módjával is. Ezek a szavak köznyelvi, nyelvjárási és szaknyelvi besorolást is kaphatnak, például *sajtár, zsétár* (56–59).

III. „Játszani is engedd” – a kandidatúrától a kettős létállapotig (65–99)

A kandidátusi disszertáció megvédése után Lőrincze Lajostól Grétsy László átvette az MTA Nyelvtudományi Intézet vezetését. Ebben a fejezetben az ifjú nyelvész munkáiról folyik a beszélgetés. Bepillantunk az intézetben zajló munkafolyamatokba, megismerhetjük belőle a kollégák csapatmunkáját; a szakmai konferenciákat, megbeszéléseket, a felkéréseket és a levelezéseket. Így született meg a *Szaknyelvi kalauz*, egy gyakorlati célú könyv. Ehhez a munkához rengeteg szaklapot kellett átnéznie. Több mint ötven újságot tanulmányozott, már az újságok címének a végigolvasása is izgalmas kaland, megismerhetjük közben az akkor megjelenő folyóiratokat, szakmai lapokat (69). Ebben az időben született meg a *Hivatalos nyelvünk kézikönyve*, majd a *Nyelvművelő kézikönyv* is.

Grétsy László nagyon szereti a nyelvi játékokat, szinte szenvedélye a készítésük. Kedvenc időtöltése a sakkozás is. Az *Édes Anyanyelvünk Pontozó* rovatát a mai napig ő vezeti. A hetvenes évektől több televízió-műsorban játékvezetői minőségben is tevékenykedett. Ennek a munkának az eredménye a *Nyelvi játékaink nagykönyve*. Ez a könyv kiválóan alkalmas egyéni és társas szórakozásra egyaránt, az anyanyelvi játékok megkedvelésére, minden korosztály nyelvérzékének a fejlesztésére.

Országos ismertséget és népszerűséget hozott a Tanár úrnak az *Álljunk meg egy szóra!* című adássorozat. Olyan gazdag nyelvérzékenyítő műsort láthattunk vele és Vágó Istvánnal, amelyben változatos nyelvhelyességi, nyelvi illemtani és nyelvhasználati témák szerepeltek. Sokat tanult az ország az 1987-től 1997-ig tartó műsorból. Az érdeklődő fiatalok és a múltbéli értékeket kutató idősebbek is megtalálják a műsort az interneten. De számos más rádiós vagy televíziós adást sorolhatunk, amely a Tanár úr nevéhez kötődik. 1972-ben indult el a *Magyarán szólva* című műsor a Kossuth rádióban. A műsor célja volt megismertetni és megszerettetni az anyanyelvünket. 2000-ben hangzott el először az *Anyanyelvi szószóló*, amely újdonságot hozott. Ebben a műsorban adásonként egy művészt vagy tudóst hívtak meg beszélgetésre.

Grétsy László tudománynépszerűsítő munkásságát a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat is támogatta, így rendszeresen előadott a magyar nyelv hete alkalmából. Néhány érdekes előadást a kötetből: *Anyanyelv és gondolkodás* (1973), *Társadalmi fejlődés és nyelvi magatartás* (1981),

Nyelvünk esélyei a harmadik évezredben (1999), *Hagyomány és megújulás nyelvünkben* (2004), *Médianyelv 2013. Minta vagy tükör?* (2013) (75). Nem csupán Budapesten tartott előadásokat, hanem vidéken és a határainkon túl is.

A Tanár úrnak számtalan szakmai kérdésben kellett állást foglalnia. Ilyenek például a régebben divatos magyarító pályázatok voltak. A legjobb eredményt a *Nemzeti Sportban* meghirdetett pályázat hozta 1931 és 1940 között. A pályázat eredményeképpen került be több sportnyelvi szó a köztudatba, többek között a következők: *csörte, edző, hajrá, harmsúly, kezdés, lelátó, mez, öttusa, pást, rajt, szorító, tízpróba*.

IV. „...az öntudat résen álljon” – mindig és mindenhol a nyelvművelés szolgálatában (100–120)

A Tanár úr a mai napig alkot, az írott média évtizedek óta közölt és közöl ma is tőle nyelvművelő írásokat. Rengeteg benne a saját munka és a szerkesztői munka egyaránt. A legismertebbek közül néhány szerkesztői munka: *Magyar Nyelvőr, Magyar Nyelv, Édes Anyanyelvünk*, ez utóbbinak 30 évig volt a főszerkesztője.

Kevésbé ismertek azok az éveken át meglevő nyelvi, nyelvhasználati rovatai, amelyek a következő lapokban jelentek meg: *Képes Ifjúság* (Jugoszlávia), *Digitális Fotó Magazin, Tanítás – Tanulás folyóirat, Családi Lap, Interpress Magazin*. Hihetetlen, hogy közel 60 éve a *Nyelv és Élet* rovat vezetője az *Élet és Tudomány* hetilapban. A *Szabad Földben* megjelent írásai nyelvünk gyöngyszemei. A rövid írások közben egy perc alatt el lehetett gondolkodni anyanyelvünkről. Azóta ezek a rövid írások összegyűjtve is megjelentek egy kicsi könyvben *Anyanyelvi őrző* címmel. Ez a felsorolás nem teljes, csak ízelítő a vonatkozó publikációkból. A teljesebb lista és a pontos könyvészeti adatok megtalálhatók a könyvben.

A Tanár úrnak az a véleménye a nyelvről, hogy nincs parancsszó a változásokban. „A nyelv változik, és nem azért, mert mi, nyelvészek változtatjuk; a nyelvész csak leírja a változásokat. A nyelvművelő valamivel többet tesz ennél, mert észreveszi, hogy a nyelvi saját változásában mi az, ami nem kiemelkedő, a tévutakra igyekszik felhívni a figyelmet”. (113) A kötetből magyarázatot kapunk a nyelvközpontú, az emberközpontú és a nemzetközpontú nyelvművelés jelentésére, sőt arra is, hogy az idők során hogyan változott a nyelvművelő feladata.

V. *Merre tovább? Melyik úton?* – *Magyar nyelv, magyar nyelvtudomány, magyar nyelvész* (121–143)

A kötetben leírt beszélgetésben szó esett a magyar nyelvtudomány új útjairól és a kutatásban alkalmazott új módszerekről is. A nyelvészt arról kérdezték, hogy szükség van-e új szótárakra, nagyobb összefoglaló nyelvészeti alapmunkákra. A Tanár úr válasza az, hogy természetesen igen. Ezt bizonyítja *A magyar nyelv nagyszótára*, amely a Nyelvtudományi Intézet saját kiadású könyvsorozata, jelenleg a 8. köteténél tart. Ezt a munkát méltatja a Tanár úr is, ám hozzáteszi: természetesen akadnak benne hibák, hiszen a nyelvünk változik. De megtudhatjuk azt is, hogy vannak olyan fiatal nyelvművelők, akik folytatják a munkát.

VI. „Tárgyasult” barátságok, kapcsolatok „s miegymások” (144–211)

Ez a rész a személyes kapcsolatokról szól, mindenekelőtt a Ferenczy Gézával való kapcsolatáról, akivel a Nyelvtudományi Intézet telefonos szolgálatát együtt vállalták. A tárgyasult szó pedig azokra a forgatható könyvállványokra utal, amelyeket a Tanár úr kedves barátjától örökölt.

Az erdészekkel kötött barátságából egy csodálatos könyv született, *A mi nyelvünk*. „Ez a kötet közel háromszáz magyar költőnek és írónak kevés híján ötszáz olyan versét (olykor versrészletét) vagy prózai műből vett szemelvényét, részletét tartalmazza, amely anyanyelvünkről szól, nyelvünk kifejezőerejét, sajátosságait ecseteli, méltatja” (147).

A fejezetben a „miegymások” között szó esik arról, hogyan élte meg a Tanár úr a hétköznapokat és az ünnepnapokat. Kedves részleteket árul el a Grétsy család életéről. Beszélgetnek arról is, hogy milyen fontosabb díjakkal, kitüntetésekkel ismerték el a szakmai munkáját.

VII. Summa summarum (212–240)

A Tanár úr a mai napig aktív, testületekben, bizottságokban tevékenykedik, és sok-sok elismerést, szeretetet kapott és kap folyamatosan. Az Anyanyelvápolók Szövetségének a rendezvényén, ahol a 90. születésnapja alkalmából köszöntötték őt, átvehette az idei Lőrincze-díjat is. Ezt a sajátos humorával így kommentálta: „...sokáig azt mondta, nehogy a hírnév több legyen, mint az érdem, de be kell látnia, hogy ez az utóbbi is elég szépen kiteljesedett, ráadásul a kettő nem független egymástól” (1).

Magánéletében nagyon családcentrikus, igazi nagycsaládos nagypapa, akiért rajonganak az unokák és a dédunokák. Természetesen az olvasók is, akikkel folyamatosan levelezésben áll.

Boldog vagyok, hogy évekig a Tanár úr közelében lehettem, a munkatársam voltam. Emberséget, tiszteletet, munkamódszert tanulhattam, tanulhattunk tőle. A Tanár úr anyanyelvünk igazi tudósa, lenyűgöző ismereteivel és végtelen szerénységével számunkra az igazi homo ludens. Szeretettel ajánlom a Grétsy László tanár úr 90. születésnapjára készült kötetet minden korosztálynak.

(1) <https://www.katolikusradio.hu/musoraink/adas/1/576441>

Suhajda, Edit: For the 90th birthday of László Grétsy

Az írás szerzőjéről

Suhajda Edit

nyugalmazott tanár
Váci Mihály Kollégium, Budapest
esuhajda55[kukac]gmail.com